

УДК 022.2 (477) +101.1

Ж. В. Бабенко

Рівненський державний гуманітарний університет

БІБЛОМЕТРИЧНИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ЗАСІБ ВИВЧЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ВИДАВНИЧОГО РЕПЕРТУАРУ З ПИТАНЬ ФІЛОСОФІЇ

Визначаються тенденції формування документного потоку з філософії та філософських наук в Україні з погляду тематичної, типовидової, мовної та географічної структур. Обґрунтовується значущість використання наукометричних методів під час вивчення галузевих документних потоків. На основі проведених моніторингових досліджень вітчизняного документного потоку філософського характеру за 2004–2006 рр. розкриваються особливості функціонування первиннодокументних інформаційних ресурсів із вказаної галузі знань.

У сучасних умовах для виявлення тенденцій та прогнозування перспектив розвитку документного потоку (ДП) як важливого компонента інформаційних ресурсів (ІР) доцільно застосовувати метод моніторингу. Мета зазначеного методу — коригування, забезпечення ефективного використання ІР, досягнення запланованих завдань, мінімізація негативних наслідків, визначення можливостей розвитку ДП у подальшому.

Зміни, що відбулися в суспільному житті України, обумовили особливості формування ДП з філософії та філософських наук. Вивчення ДП є важливим не тільки для наукового дослідження філософської науки в Україні, але й для повноцінного забезпечення інформаційних потреб (ІП) фахівців даної галузі. ДП — система, що складається із взаємопов'язаних елементів, якими є не тільки власне документи, а й їх окремі ознаки: реквізити, обсяг, ступінь актуалізації, старіння і т. д. Як будь-яка система, ДП являє собою сукупність взаємопов'язаних елементів і тому йому притаманна своя структура: видавнича, семантична, мовна, географічна тощо. У системі наукового пізнання дослідження ДП посідають важливе місце, оскільки дозволяють достатньо об'єктивно оцінити ситуацію в межах будь-якої проблеми, наукового напрямку, галузі в цілому. Тому вивчення галузевих ДП як провідної частини інформаційного потенціалу країни, надає можливість окреслити перспективу пріоритетних напрямів досліджень у сфері філософії та філософських наук і популяризації таких знань.

Незважаючи на те, що сьогодні динамічно розвивається й удосконалюється в межах бібліо-, науко- та інформетрії система методів кількісно-якісного дослідження ДП, у вітчизняній інформаційній теорії застосування наукометричних методів обмежилось вивченням лише окремих питань

філософії. Утім, сучасний етап розвитку філософських наук характеризується посиленням уваги до вивчення його теоретичних та методологічних основ, тому існує необхідність спеціального розгляду сучасної української філософії як системи знань. Ефективним засобом досягнення означеної мети є комплексний наукометричний аналіз ДП, що зробить можливим оцінку розвитку філософської сфери в цілому.

Ми здійснили моніторингове дослідження ДП з філософії та філософських наук. Джерельну базу моніторингу склали «Літописи книг» за період 2004–2006 рр. За одиницю виміру взято окрему публікацію, тобто такий семантичний текст, який отримав самостійний бібліографічний опис у даному посібнику. Це дозволяє аналізувати і контролювати первиннодокументний сегмент галузевих ІР, а також здійснювати прогноз критичних станів об'єкта.

Дослідження та аналіз ДП з питань філософії та філософських наук здійснювалося за наступними аспектами:

- кількісний розподіл видань за тематичним спрямуванням;
- структурування потоку за типами і видами видань;
- диференціація за мовою публікації;
- аналіз потоку за географічною ознакою.

Простежимо динаміку розвитку сумарного обсягу галузевого ДП за кількістю видань. Загальна кількість видань з проблем філософії та філософських наук за три роки становить 718 назв документів. Після проведення моніторингового дослідження стало очевидним, що тенденція до зростання числа видань з філософії та філософських наук не спостерігається. Так, у 2004 р. — кількість видань становила 242 назви (34%), у 2005 р. — 230 (32%), а в 2006 р. — 246 (34%).

Дані, отримані в результаті проведення моніторингу ДП з філософії та філософських наук свідчать про нерівномірність наповнення літератури в різних структурах ДП. Так, наприклад, здебільшого це стосується тематичної структури ДП. Зокрема, найбільша кількість публікацій відображена в рубриках: «Визначні філософи людства, їх погляди та концепції» — (109 одиниць або 15,18%) та «Загальна філософія» (95 одиниць або 13,23%). Менша частка у тематичній структурі галузевого ДП припадає на випуск видань із питань філософії релігії (68 назв, що становить 9,47%) та загальної логіки (41 видання або 5,71%). З роками все більшої уваги приділяється магії, гаданням, хіромантії (61 одиниця або 8,5%), астрологічним та езотеричним питанням (32 назви або 4,46%). Найменше видано документів такого змісту: «Логічний синтаксис і логічна семантика, семіотика» (одна одиниця або 0,14%), аналогічна ситуація прослідковується в рубриках: «Вчення про мораль» (одна одиниця або 0,14%) та «Історія естетики» (одна одиниця або 0,14%).

Здійснення типовидового структурування ДП передбачає визначення частки, а також інтерпретацію ролі кожного компонента в потоці. Результати проведеного дослідження типовидової структури ДП засвідчують, що найпоширеніші серед усієї філософської літератури — навчальні видання (243 документи, тобто 34% від загальної кількості видань); з невеликою різницею

видавалася література науково-популярного характеру (257 видань, що становить 36% від усього обсягу ДП); наукова література також набула значної популярності (191 видання або 27%). На жаль, не всі типи літератури набули достатнього поширення. Наприклад, офіційні видання не видавалися взагалі, а довідкові становлять лише 4% від обсягу ДП.

Для оцінки сучасного стану галузевих ІР важливого значення набуває саме співвідношення випуску видань провідними мовами суспільного спілкування. Одержані дані свідчать, що переважна більшість первиннодокументних ІР з філософії та філософських наук видається українською мовою — 375 видань. Розглянемо докладніше щорічні параметри ДП за мовною структурою. Отже, в 2004 р. опубліковано 242 назви видань, з них українською мовою видавалося 123, а російською відповідно 119 назв. У 2005 році випуск публікацій становить 230 назв: українською — 124, російською — 105 та англійською — одне видання. У 2006 році видалося 246 публікацій, а саме українською мовою — 128, відповідно, російською неперіодичних видань опубліковано 115 та англійською — три назви. Іншими мовами документи з проблем галузі філософії та філософських наук за період 2004–2006 рр. не видавалися.

Географічна структура потоку — це розподіл документів за ознакою місця видання першоджерел. Оскільки у джерелах національної бібліографії України відображаються документи, видані лише на території країни, то розподіл подається за 25 містами України. Основна частина документів у період 2004–2006 рр. видається у м. Києві (2004 р. — 107 одиниць, 2005 р. — 99 одиниць, 2006 р. — 113 одиниць, усього за три роки було видано 319 видань або 44,43% від загального ДП), друге місце за випуском видань займає м. Харків (2004 р. — 37 назв документів, 2005 р. — 39, 2006 р. — 47, загальна кількість — 123 назви, що становить 17,13%), а третє — м. Донецьк (2004 р. — 27 назв галузевої літератури, 2005 р. — 40, 2006 р. — 31, усього — 98 одиниць, тобто 13,65%). Значний обсяг літератури даної тематики випускається в Дніпропетровську (27 видань, з них 2004 р. — 21 назва документів, 2005 р. — три, 2006 р. — три, що становить 3,76% від загальної кількості), у Львові (20 назв, з них 2004 р. — п'ять, 2005 р. — вісім, 2006 р. — сім, тобто, 2,79%) та Сумах (видано 18 видань, 2004 р. — сім одиниць, 2005 р. — п'ять, 2006 р. — шість назв публікацій, що становить 2,51%). Найменше видано документів з проблем філософії та філософських наук у таких містах, як Херсон (одне видання, за 2004–2005 рр. — жодного видання, а 2006 р. — одне, тобто, 0,14%) і Хмельницький (аналогічна ситуація). Таким чином, книговидання з проблем філософії та філософських наук зосереджене у великих промислових містах нашої держави (подібні тенденції мають місце і в інших галузях знань).

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що в межах досліджуваного періоду в цілому спостерігається хвилюподібний характер розвитку ДП України з проблем філософії. Зокрема, в межах тематичної структури здебільшого має місце незначне (порядку одна–п'ять назв видань) збільшення або зменшення випуску документів кожного окремого року. Однак окремим тематичним

розділам притаманні суттєві кількісні зміни щодо збільшення (визначні філософі людства, їх погляди та концепції — з 16 назв видань у 2004 р. до 59 у 2006 р., що становлять 15,18% від загальної кількості виданої галузевої літератури) або зменшення (загальна філософія — з 41 назви публікацій у 2004 р. до 24 у 2006 р., становить 13,23%). Має місце також припинення випуску творів друку з таких тем як гносеологія (дві назви у 2004 р. і жодної у 2005–2006 рр., займає лише 0,28% від загальної кількості виданої літератури); філософія політики (чотири назви у 2004 р. і жодної в подальший період, становить — 0,56%); філософія права (три назви у 2004 р. і жодної в подальші роки, тобто, 0,42%); соціальна філософія (чотири виданих документа, з них за 2004 р. — одне видання та за 2006 р. — три назви публікацій, що займає відносну частку всього 0,56%); логічні синтаксис та семантика, семіотика (видалося лише одне видання в 2005 р., становить — 0,14%).

У межах типовидової структури також має місце хвилеподібна динаміка розвитку галузевого ДП. За три роки суттєві коливання кількісного обсягу помічено лише для наукової літератури (збільшення випуску з 55 назв у 2004 р. до 87 в 2006 р., що становить 26,6% від загальної кількості виданої галузевої літератури). Натомість стосовно видової структури ДП зазначимо, що будь-яких суттєвих (порядку десяти назв документів) коливань не відбувалося серед жодної категорії виду видань певного типу літератури, за винятком монографій у науковій літературі. Мовна ж структура галузевого ДП не вирізняється будь-якими виразними змінами чисельності документів, що її утворюють. Мають місце виключно незначні (від п'ять до двох назв публікацій) зміни в межах сукупності україно-, російсько- та іншомовних документів. Жодного ж видання мовами національних меншин до ДП України з проблем філософії за досліджуваний період не увійшло.

Географічна структура галузевого ДП не виявляє різких змін річних обсягів потоку за деякими виключеннями. Так, у Дніпропетровську в 2004 р. було видано 27 назв видань, а у 2005–2006 рр. — по три назви відповідно, тобто, 3,76% від загальної кількості, у Києві в 2004 р. випущено 107 назв філософських публікацій, а у 2005–2006 рр. — 99 і 113 відповідно, тобто, 44,43%. Особливістю географічної структури ДП з філософії та філософських наук є дуже помітна різниця в сумарних обсягах річних мікропотоків, які складають документи, видані в кількох містах країни — Києві, Харкові, Донецьку, Дніпропетровську (відповідно по кожному місту — 107, 37, 27, 21 назва у 2004 р. та 99, 37, 40, 3 назви у 2005 р. і 113, 47, 31 і 3 назви у 2006 р.). Усі інші міста, навіть такі потужні, як Запоріжжя, Одеса, Луганськ, Севастополь, Сімферополь мають дуже незначні показники випуску галузевих видань (від восьми назв максимально до однієї назви, а в деякі роки — жодної).

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про те, що формуванню і розвитку галузевого ДП притаманні певні закономірності: зміст і структура ДП органічно пов'язані та обумовлені змістом та структурою галузі, яку він забезпечує. Крім того, потік галузевих документів — невід'ємний

компонент відповідної сфери суспільної діяльності й включає всі типи і види документів згідно з різноманітністю потреб споживачів. З результатів проведеного моніторингу ДП з галузі філософії та філософських наук випливає, що він є динамічним: доволі швидко змінюється його склад і структура, темпи росту та старіння, ступінь концентрації та розсіювання публікацій

Отже, ІР відіграють значну суспільну роль у забезпеченні ІП користувачів. Повноцінне інформаційне забезпечення споживачів повністю залежить від якісних і кількісних характеристик сформованих галуззю ІР. Значущість галузевого ДП для забезпечення профільних ІП обумовлює необхідність наукометричного моніторингу потоків документів з проблем філософії та філософських наук. Доцільним та обов'язковим у цьому випадку є створення фактографічних та наукометричних баз даних, що забезпечить можливість оперативного реагування на виявлені в процесі моніторингу тенденції розвитку ДП. Перспективним напрямком забезпечення подальшого розвитку галузі філософії стане, також, моніторинг електронних ІР галузевої проблематики, закономірним результатом якого могло б стати створення системи навігаційних засобів в мережі Інтернет, як запорука подальшого розвитку філософських наук в Україні.

БИБЛИОМЕТРИЧНЫЙ МОНИТОРИНГ КАК СРЕДСТВО ИЗУЧЕНИЯ ОТЕЧЕСТВЕННОГО ИЗДАТЕЛЬСКОГО РЕПЕРТУАРА ПО ВОПРОСАМ ФИЛОСОФИИ

Определяются тенденции формирования документного потока из философии и философских наук в Украине с точки зрения тематической, типовидовой, языковой и географической структуры. Обоснованная значимость использования наукометричных методов при изучении отраслевых документных потоков. На основе проведенных мониторинговых исследований отечественного документного потока философского характера за 2004–2006 гг. раскрываются особенности функционирования первиннодокументных информационных ресурсов из указанной отрасли знаний.

BIBLIOMETRICNIY MONITORING HOW MEAN OF STUDY OF HOME PUBLISHING REPERTOIRE IS ON QUESTIONS OF PHILOSOPHY

In article defined the tendencies of formation of documentary flow from philosophy and philosophic sciences in Ukraine from the thematic, type, aspect language and geographical structure point of view. It is underlined the importance of use of scientifically-metric methods in the study of branch documentary flow, on the base of the monitoring research of the native documentary flow of philosophical character in the period of 2004-2006, are discovering the peculiarities of functioning of primary-documentary informative resources in the appropriate branch of knowledge.

Стаття надійшла 12.06.08

УДК 82.0+008

Л. Є. Василик*Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича***ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІ ВИДАННЯ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ
СУСПІЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ТЕНДЕНЦІЙ**

З'ясовується сучасна літературно-видавнича парадигма, простежується роль літературно-художніх газет і журналів в інформаційному українському просторі, виокремлюються тенденції та наголошується на видавничих проблемах.

Окремою складовою сучасного інформаційного простору є літературно-художні видання, які завжди мали свого читача та поціновувача, оскільки задовольняли потреби суспільства в художньому слові та високоякісній публіцистичній думці. Сучасна публіцистика, друкowana на їх шпальтах, залишається невивченим пластом української журналістики, при тому що вона володіє особливою репрезентативністю щодо осмислення питань національного буття, простеження важливіших суспільно-духовних тенденцій. Упродовж XX ст. літературно-художні газети і журнали спочатку в умовах «заблокованої культури», а далі в посттоталітарний період відображали стан української культури, ставши помітним набутком журналістики. Представлена на їхніх шпальтах публіцистика у всій повноті її тенденцій, проблемно-тематичних аспектів та провідних кодів доби — концептів — ще потребує належного осмислення та уваги дослідників. Її тільки належить увести в історію нашої преси. При чому, саме означений період висунув такі імена та генерував такі публіцистичні твори, які аж ніяк не могли з'явитися в часи тоталітарного минулого. Тому вивчення ролі літературно-художніх газет і журналів у сучасній суспільно-духовній атмосфері видається актуальним з погляду встановлення певних тенденцій у розвитку публіцистичної думки. Заявлена проблема важлива ще й з того погляду, що літературно-художні видання (органи НСПУ, АУП) формують саме український інформаційний простір, який наша держава поступово втрачає. За даними журналу «Універсум», 60% українського мовлення та 80% сайтів Інтернету є російсько-мовними. Дослідник ЗМІ Ю. Колісник стверджує: «Загалом в Україні частка періодичних україномовних видань становить лише 13%, у ряді областей — п'ять чи навіть три відсотки» [3, с. 172]. Тож актуально, звертаючи на це увагу, оцінити вклад літературно-художніх газет і журналів у формування української ідентичності, у розвиток національної культури.

На жаль, літературно-художні видання не часто привертати увагу дослідників журналістики, через що маємо лише поодинокі розвідки у цьому плані. Так, Моторнюк І. простежує роль «Літературної України» в контексті сучасних процесів українського державотворення; про спадкоємність тенденцій «Дзвонів» у дискурсі сучасного львівського журналу «Дзвін» говорить Комариця М.; частково ці видання згадує Колісник Ю., досліджуючи розвиток української преси 50–80-х рр. XX ст.; Бахасєва Л. аналізує донецький журнал